

NICOLAE GOJE

JIM'S DEATH BETWEEN DIONYSSIAC AND APOLYNIC

Nicolae Goje

Babeş Bolyai University, Cluj-Napoca, Romania

Email: nicolae.goje@gmail.com

Abstract: This review follows Cristian Ciceu's reflections on the theme of death in the context of Jim Morrison's poetry. The author presents death as a finality, an aspect that imposes itself directly and finds paradoxical expressions in the rock star's lyrics. Morrison's poetics is infused with the theme of death which appears in different aspects: violence, apathy; but it appears in positive aspects also: sexuality and creativity. The author emphasizes the rapport between the poet and death, finding that death would cancel the contact with matter, a thing that is most important for a Dionysian personality. Salvation appears in a paradoxical form, the irreversibility of time implies at the same time the immutability of the past.

Keywords: philosophy, pop culture, music, Jim Morrison, Cristian Ciceu

MOARTEA LUI JIM ÎNTRE DIONISIAÇ ŞI APOLINIC

Rezumat: Recenzia urmăreşte reflexiile lui Cristian Ciceu asupra temei morţii în contextul poeziei lui Jim Morrison. Autorul prezintă moartea ca finalitate, aspectul care se impune direct şi care îşi găseşte expresii paradoxale în versurile starului rock. Poetica lui Morrison este infuzată de tema morţii care apare în diferite aspecte: violenţă, apatie; dar apare şi în aspectele pozitive în sexualitate şi în creativitate. Autorul subliniază raportul dintre poet şi moarte, regăsind că moartea ar anula contactul cu materia, lucru care este important pentru o personalitate dionisiacă. Salvarea apare într-o formă paradoxală, ireversibilitatea timpului înseamnă în acelaşi timp imuabilitatea trecutului.

Cuvinte-cheie: filosofie, cultură pop, muzică, Jim Morrison, Cristian Ciceu

Jim Morrison (1943-1971), cunoscut de public mai ales ca star rock și sex simbol, a fost redescoperit la începutul secolului XXI ca poet datorită interesului sporit pentru studiul fenomenului contraculturii. Cartea lui Cristian Ciceu, "Jim Morrison sau fascinația morții", aduce o nuanță filosofică versurilor sale, fiind astfel o contribuție și un omagiu dedicat artistului. Accentul este pus asupra creației sale, și nu asupra biografiei cum se obișnuiește, însă nu se poate nega impactul pe care l-a avut fenomenul The Doors pe plan cultural. Viața și opera lui Jim Morrison se împletesc, dar desigur nu se pot înlocui una cu cealaltă. Cristian Ciceu urmărește felul în care se reflectă tema morții în unele momente lirice, în biografie, în interviuri și chiar într-un scenariu de film scris de tânărul cineast american.

Deceniul 1960-1970 a fost agitat în LAmerica (joc de cuvinte între Los Angeles și America) din punct de vedere social și politic. Erau dominante starea de instabilitate și pericol pe care sensibilul Jim Morrison a resimțit-o acut. Generația flower-power a respins prosperitatea materială, preferând starea de bine psihic. Jim Morrison, alături de Bob Dylan, au exprimat în cuvinte și sunete rock și folkangoasele existențiale ale generației beat.

Poetica lui Jim Morrison are mai multe dimensiuni. Avem un element social foarte puternic, se simte tema revoltei împotriva autorității, împotriva unor „lorzi” misterioși, care pot fi liderii politici, sau liderii culturali care „controlează” mințile oamenilor și îi țin închiși în cercurile dantești ale orașului, dar cel mai important în inacțiune ca ipostază a morții. Omul modern se complăce în starea sa de spectator, de aceea cântărețul instigă mereu publicul la revoltă, gesturile sale provocau, atitudinea era sfidătoare – însă văzute ludic, întreaga viață este ca un joc de cărți și nu trebuie luată atât de în serios în elementele sale contradictorii. Cântărețul se regăsește în rolul unui șaman modern (rol pe care și-l atribuie cu o doză de ironie, autonomindu-se clown), însă acest lucru ne introduce în lumea magică, căreia îi adaugă o dimensiune religioasă, aproape sacră. Drogurile au și ele un rol de jucat, cât și influențele mistice orientale, căci sunt cele care deschid „porțile percepției”, sau excită daimonii sângelui. Însuși numele trupei

The Doors este dat după un vers al poemului The Marriage of Heaven and Hell al poetului britanic William Blake: "If the doors of perception were cleansed everything will appear to man as it is: infinite."¹ (Dacă porțile percepției ar fi purificate, totul ar apărea omului așa cum este: infinit.) De asemenea expresia "The doors of perception"² este folosită de Aldous Huxley în cartea cu același titlu care descrie o experiență psihedelică, și care a avut neîndoiebnic influență asupra lui Jim Morrison.

Cu toate acestea, Jim Morrison nu este un revoltat impotent intelectual, ci un tip inteligent, care a citit filosofie și poezie (Nietzsche și Blake) din adolescență și urmărea încă de atunci să fie scriitor. El nu încetează să observe condiția umană și violența care sunt prezente peste tot în epocă. Chiar dacă nu a făcut direct parte din mișcarea hipiotă, și nu exprimă idealul păcii într-un mod militant, insistența asupra imaginilor macabre, asupra disperării, ne transmite cathartic același mesaj.

Un alt element al poeziei sale este sexualitatea care ocupă un rol central. Sexualitatea are un rol social, iar aici avem în vedere eliberarea sexuală a anilor '60, la care Jim Morrison contribuie indirect, dar consistent, atacând tabu-urile limbajului și regulile sociale generale. Sexualitatea are apoi un rol metafizic, pe de o parte ea reprezintă opusul morții, pântecul, dar pe de altă parte reprezintă și întunericul, devenind o *coincidentia oppositorum*: „I pressed her tighs and death smiled” (I-am atins coapsa și moartea a zâmbit). În sfârșit, sexualitatea este un aspect al iubirii, al conexiunii cu celălalt, conexiune care este tăiată iremediabil de moarte: „I will never look into your eyes again” (Nu voi mai privi nicicând la ochii tăi).

Cristian Ciceu ne prezintă aceste elemente ale poeziei lui Jim Morrison în umbra unei concepții brute asupra morții. Moartea este văzută ca sfârșit pur și simplu, ca încetare de a mai exista, aneantizare sau extincție, aspecte asupra cărora autorul insistă, aducând în sprijin nume mari, precum Heidegger, pentru a-și susține punctul de vedere: fenomenul morții este definit ca *fapt-de-a-fi-întru-sfârșit*, iar omul ca Ființa întru moarte.³ Moartea este subiect de meditație filosofică prin excelență, deși unul contradictoriu. Sfârșitul este un prieten frumos, spune poetul. Moartea este un prieten deoarece, pe de o parte, ne

aflăm mereu în prezența sa (de când ne naștem suntem muribunzi, spune filosoful), pe de alta deoarece prin meditație ne putem apropria acest mister, iar astfel putem să ne diminuăm teama ancestrală. Prietenul este frumos deoarece moartea are valențe poetice: tocmai datorită finitudinii viața își primește valoarea și calitatea. Moartea este în același timp o eliberare, însă este dificil să ne imaginăm cum ar arăta această eliberare, acest infinit, nu putem ști decât atunci când vom ajunge acolo, având experiența acestui non-eveniment.

Poetul manifestă o atracție spre materialitate, un fel de panerotism, cu ecouri dionisiace, elemente care par să fie anulate de moarte. Moartea devine o transformare de la dionisiac la apolinic: „Death makes angels of us all” (Moartea ne transformă pe toți în îngeri). Arta este mereu în conflictul dintre apolinic și dionisiac ne spune Nietzsche: „Știința esteticii va fi făcut un mare pas înainte când vom fi ajuns nu numai la concluzia logică, ci și la convingerea intuitivă directă că evoluția permanentă a artei este legată de dualismul apolinic – dionisiac,”⁴ iar poetul este un artist. Deși, cum spune autorul, probabil nu se poate susține o soteriologie tare în ceea ce privește poezia lui Jim Morrison, există elemente de creștinism în textele sale. Găsim tema violenței colective și a sacrificiului. Preluând din „Țapul ispășitor” de René Girard ideea că moartea lui Iisus a fost „violență gratuită”, așadar martirajul, sacrificiul de sine sau sinuciderea nu primează în ecuația răstignirii, ci inocența victimei sacrificate⁵, însă „...e vorba despre toate victimele sacrificate de toți călăii”⁶ și „...orice violență revelează [...] geneza imbecilă a idolilor sângeroși, a tuturor zeilor falși ai religiilor, ai politicilor și ai ideologiilor.”⁷

De asemenea se găsesc elemente din religiile extremului orientului. Se pare că Jim Morrison nu era prea atras buddhism, însă sunt menționate în treacăt reîncarnarea și karma. În mod ciudat sensul vieții unui buddhist este să scape de ciclul reîncarnărilor, pe când din perspectiva unui european reîncarnarea este văzută ca o scăpare de neant. „Can you picture what will be, so limitless and free/ Desperately in need, of some, strangers hand/ In a desperate land”⁸ (Îți poți imagina ce va fi, nelimitat și liber/ În nevoie disperată pentru mâna unui străin/ într-un tărâm disperat), spune Jim despre eliberarea de

trup ca despre un blestem, iar spațiul eliberării ca unul infernal tocmai datorită separării față de alteritate; sau în poemul „The Fear” (Frica): „Eternal consciousness/ in the Void/ (makes trial & jail seem almost friendly)”⁹ (Conștiința eternă/ În Neant – face ca judecata și închisoarea să pară aproape prietenoase).

Moartea este deci problematică pentru om. O regăsim ca duală, ca finalitate și eternitate, ca ireversibilitate și combinație, ca definitivă și non-existentă, ca infinite și nimicnicie. Poezia lui Morrison oscilează între aceste concepții, uneori favorizând latura dionisiacă, alteori pe cea apolinică. Cristian Ciceu ne prezintă într-o manieră mai apăsată primul aspect, fiind partea mai spectaculoasă și poate și mai importantă. Considerăm că ea nu este în întregime definitorie pentru personalitatea poetului, care are această latură spirituală, care o informează pe cealaltă, brută, violentă, care are importanță socială și morală accentuată.

Cristian Ciceu nu ocolește aspectele problematice din biografia lui Jim Morrison: consumul exagerat de alcool și droguri care i-au „înecat spiritul” după doar câțiva ani de creație. Totuși, accentul în carte cade mai degrabă pe reflecțiile artistului despre moarte și existență în general. Cercetătorul nu își propune să realizeze un simplu inventar al textelor despre relația viață-moarte, care să dovedească fascinația pentru sfârșit a artistului. Analiza acestei obsesii reprezintă scheletul cărții, autorul reușind să-și păstreze luciditatea și spiritul critic în fața unei personalități despre care scriem adesea ca despre un “sfânt” al rockului psihedelic, dublat de un poet cu nimic mai prejos de laureatul premiului Nobel pentru literatură pe anul 2016, Bob Dylan.

Tema morții i-a oferit lui Jim Morrison un subiect de fecundă meditație. A murit Dumnezeu, afirma Nietzsche, a murit rockul, cânta Jim Morrison, dar trăiesc și unul și celălalt. Ce ne rămâne de făcut? Răspunde Cristian Ciceu în finalul cărții sale: să ne întoarcem la mintea universală! Formulare suficient de echivocă pentru a înțelege spiritul dilematic, aluziv și simbolic al lui Jim Morrison.

Note

¹ William Blake, *The Marriage of Heaven and Hell*, IV, (1796), în William Blake, *The Complete Poetry and Prose of William Blake*. Ed. David V. Erdman. (Berkeley: University of California Press, 1982).

² Aldous Huxley, *The doors of perception* (Londres: Ed. Chatto & Windus, 1954).

³ Martin Heidegger, *Ființă și Timp* (București, ed. Humanitas, 2003): 315-335.

⁴ Friedrich Nietzsche, *Nașterea tragediei. De la Apolo la Faust* (București : Ed. Minerva, 1978): 180.

⁵ René Girard, *Țapul ispășitor* (București: Ed. Nemira, 2000), cap. X.

⁶ René Girard, *Țapul ispășitor*, p. 271.

⁷ René Girard, *Țapul ispășitor*, p. 271.

⁸ The Doors, "The End", written by John Densmore, Ray Manzarek, Robby Krieger & Jim Morrison, Album *The Doors*, release date January 4, 1967.

⁹ Jim Morrison, *Wilderness. The lost writings of Jim Morrison* (Vintage Books, 1989): 40.

References

Ciceu, Cristian. 2004. *Jim Morrison sau fascinația morții*. Cluj-Napoca: Editura Eikon.

Girard, René. 2000. *Țapul ispășitor*. București: Editura Nemira.

Morrison, Jim. 1989. *Wilderness The lost writings of Jim Morrison*. Vintage Books.

Huxley. Aldous. 1954. *The doors of perception*. Londres: Ed. Chatto & Windus.

Blake, William. 1982. *The Marriage of Heaven and Hell* în William Blake, *The Complete Poetry and Prose of William Blake*. Ed. David V. Erdman. Berkeley: University of California Press.

Nietzsche, Friedrich. 1978. *Nașterea tragediei. De la Apolo la Faust*. București: Editura Minerva.

Heidegger, Martin. 2003. *Ființă și Timp*. București: Editura Humanitas.